

TEKST
Frans Collignon

ILLUSTRATIES
Antonio Martin
en archief

Ets uit 1618 waarop een marktman wordt gestoken door een pieterman.

Vissen voor de grap

De mens gedijt bij humor. Het zorgt voor emoties die tot een welkome ontspanning kunnen leiden. Het is echter een aalglad pad waar de grappenmaker zich op begeeft. Humor is vrijwel zeker exclusief voor de mens.

Natuurlijk kan een hond of kat grappig doen, maar dat is veelal gevolg van onze interpretatie van hun gedrag. Wetenschappers wijzen op het verband van ons vermogen tot humor met de taalvaardigheid van de mens (een goede woordgrap doet soms wonderen op een saaie avond) en met de sociale cohesie in de maatschappij. Anders gezegd: er moet wel iemand zijn die slachtoffer is van de grap of er om kan lachen. Vis en vissen zijn mooie voedingsbodems voor de menselijke humor. Bij een groepje hengelaars aan de waterkant valt er altijd wat te lachen. Of het nu een zoute haring is die ze aan de haak hebben geslagen bij een slapende visser of een platte grap over de edele kunst van het vissen, het is altijd lachen.

Euwenoude grappen

Die grappen over en met vissen zijn al eeuwen oud. Soms bevatten ze nog enige beschaving, maar vaak ontlopen ze het poep- en piesstadium niet. Een van de grootste dichters van ons land,

Constantijn Huygens (1596 – 1687), maakte al op elfjarige leeftijd een lollig bedoeld gedicht over de vis. En het was niet zomaar een grap, maar een die werd geschreven in het Latijn.

Constantijn Huygens dichtte al op elfjarige leeftijd over vissen.

Dat het ook een poep- en piesgrap is, kunnen we hem wel vergeven vanwege zijn jonge leeftijd. In het gedicht *Piscus locus* (De Grappige Vis) gaat hij in op de vraag hoe je de grondsmak van sommige vissen kunt verwijderen. Zijn recept is om een ketel te vullen met schoon water, daar de vis in laten glijden en dan een stevige schep stront toe te voegen. Laat het geheel in een heet gestookte schouw goed koken en dan heb je na afloop gekookte vis die zeker niet grondig smaakt - maar wel naar stront. Ach, er zijn slechtere grappen door elfjarigen geschreven en dan niet eens in het Latijn.

Benenpracht

Jacob Cats, een kleine 20 jaar ouder dan Constantijn Huygens, is wat minder bot als hij de humor opzoekt - maar ook wel een beetje vals. In een gedicht van meer dan 100 regels probeert hij zijn zoon te koppelen aan:

*Een mooie, vlotte, pronte meid,
Die al haar vaders koeien weidt,
Met benenpracht, een lijf zo vol,
Met lippen dik en konen bol
En ook gezond zoals een vis,
Als een groen blaadje nog zo fris
En jeugdig als de maagdenpalm,
Kortom een vrijster als een zalm.*

Zijn boosheid over de desinteresse van de jongen voor het meisje dat zalmachtig mooi is, wordt gevoed door de grote erfenis die haar al snel te wachten staat. Daar zou hij wel eens een graantje van mee kunnen pikken. Hij vindt zijn zoon:

*Claes maar een vreemde snoeshaan,
die niet uit vrijen wil gaan.
Tja, die luie Claes,
wil niet bijten in het aas.*

Misschien dat de moeder van Claes het door heeft, want zij maant haar man:

*Neem toch even wat rust,
Onze Claes heeft geen vrijerslust
Hij is wat anders van zin
En dat is geen gedwongen min.*

Ook toen wisten moeders het al.

Pieterman

Vadertje Cats maakt zich in een aantal geschriften ook vrolijk over de pieterman, de smakelijke vis voor de dis en die over een pijnlijke stekel beschikt. Maar op de achtergrond speelt vaak mee dat in het platte Nederlands van 400 jaar geleden de pieterman ook een benaming was voor het mannelijk geslachtsdeel.

*Uit 1618:
Het is kwaad voor wie er verkeerd
mee omgaat
Het is goed voor wie het juiste doet
De pieterman kan goed als maal
worden gegeten
Door hen die van zijn vreemde aard
en losse lijf weten.*

*Maar zij die dat niet kennen en ook
onervaren zijn
Beginnen te schreeuwen door een
onverwachte pijn.
Daarom hoor je de een deze vis
alleen maar prijzen
Terwijl anderen dan spreken van
hun afgrijzen
Och, waar de een lacht, is het de ander
die schreit.
De pieterman, je moet ervan houden,
zo gezegd.*

Spelling

Maar wie echt veel en lichtvoetig heeft gedicht over het vissen en de vis is De Schoolmeester, een pseudoniem van de Rotterdammer Gerrit van de Linde. Menig grap van hem zou overigens nu niet meer door de woke beugel kunnen. De man had een turbulent leven achter de rug toen hij 1858 op 50-jarige leeftijd in Londen overleed. Hij had theologie in Leiden gestudeerd, waar hij ook nog tijd had voor het verwekken van een kind bij de dochter van een muziekdocent en het aangaan van een verhouding met de vrouw van een populaire hoogleraar. Met daarbij nog een versmade verloofde in Rotterdam en grote financiële problemen, werd de Nederlandse grond te heet onder de voeten van Van de Linde. Hij vluchtte

Hengelaar valt uit de boot, pierdood.

naar Engeland, hoewel hij juist de Engelse taal niet machtig was. Maar het verging hem goed. Hij kocht er een kostschool, trouwde een dochter van een Franse collega en nam de jongens-kostschool Cromwell House over en maakte er een op het Frans geschoeide onderwijsinstelling van die een groot succes werd. En al die tijd had hij nog genoeg energie om vrolijk en grappig te dichten, bijvoorbeeld over de vis.

*'t Latijn zegt, dat het piscis
En Siegenbeek dat het visch is.
Doch het zal wel hetzelfde zijn
In 't Hollandsch en in 't Latijn*

De Siegenbeek in dit rijmpje is de neerlandicus die verantwoordelijk was voor de spelling van het Nederlands tot een nieuwe hervorming in 1883. De Siegebeekspelling is ook tegenwoordig nog heel leesbaar.

De Schoolmeester dichtte vrolijk verder:
*De Natuurlijke Geschiedenis
Erkent gemeenlijk twee soorten van visch,
Namelijk, degeen die opgegeten, en die
nog voorhanden is
Alzoo heeft de visch het land
Aan een hengelaar, die onverdrongen
blijft aan den kant.
Doch valt deze uit zijn boot
In de sloot,
Pierdood,
Of, by abuis,
Als jeugdig drenkeling van de sluis,
Dan zegt hy aanstonds: 'Welkom t' huis,
Hengelaar! hier is je pet; je boordtjen zie
ik niet: herleef:
Ons motto is: vergeet en vergeef.*

En voort gaat de Schoolmeester met zijn nonsensicale gedichten. Zijn werk werd na zijn dood heel populair door de inspanningen van zijn vriend en schrijver/uitgever Jacob van Lennep en leidde tot vele herdrukken. Humor aan de waterkant is van alle jaren. ■

Profiel van een smakelijk doch giftige vis.